

Жванія Л. В.

Волинський національний університет імені Лесі Українки

СВОЄРІДНІСТЬ ДІАЛОГУ З БІБЛІЄЮ В ЛІРИЦІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ (НА МАТЕРІАЛІ ЗБІРКИ «ВІДГУКИ»)

У статті здійснюється спроба інтерпретації глибинних смислів низки ідей у поезії Лесі Українки, які постали в результаті діалогу авторки з текстом Святого Письма. Зазначено, що у поетичній збірці «Відгуки» письменниця переосмислює події Старозавітної історії; зосереджує увагу на мотивах Вавилонського полону, пророцтва, жертвопринесення; Євангельських образах-символах тернового вінця та шляху на Голгофу.

Наголошується, що кожна з поезій на біблійну тематику, що увійшли до «Відгуків» постає свідченням трагічності світоглядної парадигми поетеси, а також надає особливої філософської глибини усій збірці.

Зазначено, що мотив пророцтва є наскрізним у творчому доробку письменниці. В образі Єремії Леся Українка поєднує два первні: людський та релігійно-візіонерський. Разом з тим, образ уярмленого біблійного пророка був для письменниці символом неволі на особистісному рівні, вона й сама відчувала себе в поневоленій Російською імперією батьківщині, як у рабському ярмі. Зауважується, що головним лейтмотивом диптиху «Єврейські мелодії» постає тема неволі у всіх її виявах: як національного поневолення так і рабства духу, внутрішньої несвободи людини. Для Лесі Українки покірне сприйняття національної неволі, як вияву Божого промислу (про що наголошується у Біблії), було в принципі не можливе. У «Єврейських мелодіях» авторка свідомо упускає провідний мотив Біблійної розповіді про Єремію і падіння Єрусалиму: мотив покарання за гріхи й необхідність підкоритися Божій волі.

Зазначено, що у вірші Лесі Українки «Жертва», подібно як і в Євангелії від Луки, акцент зроблено на високому почутті любові й благоговіння «одержимої», виразом якого й стало її жертвопринесення. Символіка жертви актуалізується авторкою також у поезії «Завжди терновий вінець...». Авторка наголошує на тому, що справжня самопожертва завжди є результатом свідомого рішення, виявом свободи волі особистості.

Ключові слова: Леся Українка, Біблія, збірка «Відгуки», пророк, жертва.

Постановка проблеми. Біблія має особливий вплив на європейську літературу. Творче освоєння біблійних сюжетів, мотивів, образів стало традицією, що по-новому переосмислюється на кожному новому етапі розвитку літературного процесу. Особливо яскраво цю тенденцію на переломі століть репрезентувала Леся Українка, для якої Святе Письмо стало одним із важливих джерел ідей, образності, зразком «грандіозної поезії» [16, с. 180], про що писала сама поетка у листі до М. Драгоманова.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Рецепція біблійної тематики у творчості Лесі Українки вивчалась низкою дослідників. Проте, у більшості праць ця тема або розроблялася частково, в контексті ширшої проблематики (праці В. Сулими, В. Антофійчука, А. Нямцу І. Бетко, А. Бичко), або ж акцентувалося на біблійній / християнській проблематиці головно драматичної спадщини авторки (розвідки Н. Банацької, М. Кудрявцева). Окремі аспекти проблеми

рецепції Біблії в творчості Лесі Українки ставали об'єктами студій В. Агеєвої, Т. Гундорової, М. Моклиці, Я. Поліщука, С. Кочерги, Г. Левченко. Проте, дослідження особливостей рецепції біблійних сюжетів, образів та мотивів саме у ліриці Лесі Українки є темою ще недостатньо розробленою. Відтак мета статті – інтерпретація глибинних смислів тих ідей у поезії збірки «Відгуки», які постали в результаті діалогу авторки з текстом Святого Письма.

Виклад основного матеріалу. Збірка «Відгуки», що вийшла друком у 1902 році, стала останнім прижиттєвим виданням оригінальної поезії Лесі Українки¹. Окрім драматичної поеми «Одержима», та драматичного монологу «Саул», які вимагають окремої розвідки, збірка містить лише кілька творів, в яких авторка вдається до діалогу зі Святим Письмом: «Єврейські мелодії»,

¹ Збірка вибраних творів Лесі Українки під назвою «На крилах пісень» вийшла друком в Києві 1904 р.

«Завжди терновий вінець» та «Жертва». Проте, кожна з цих поезій постає свідченням трагічності світоглядної парадигми поетеси, а також надає особливої філософської глибини усій збірці й заслугове на уважне прочитання.

«Єврейські мелодії» з циклу «Невольницькі пісні» відсилають читача до пророчих книг Старого Заповіту. Поетичний твір складається з двох частин. У першій поезії: «Як Ізраїль діставсь ворогам у полон...» йдеться про той період сакральної історії, коли відбулось падіння Іудеї, внаслідок завоювання Вавилонським царем. Дослідниця біблійних мотивів та образів у творчості Лесі Українки І. Бетко зауважує: «Як впливає з біблійної історії, трагедія вавилонського полону посилювалася розоренням Єрусалима і зруйнуванням Єрусалимського храму військами вавилонського царя Навуходоносора Другого у 587 р. до Р.Х. У художньому світі Біблії ця подія відбулася як мотив Великої Руїни (див. насамперед Плач Єремії)» [5, с. 24].

Г. Левченко зауважує, що «У першій поезії з циклу «Невольницькі пісні» звучить прихований докір колишнім оборонцям святині: «Як Ізраїль діставсь ворогам у полон, /то рабом своїм бранця зробив Вавілон. /І схиливши чоло, подолані борці /переможцям своїм будували дворці. /Тіі руки, що храм боронили колись, /до чужої роботи з одчаю взялись» [10, с. 323],

На нашу думку, головним лейтмотивом цієї поезії постає тема неволі у всіх її виявах: як національного поневолення так і рабства духу, внутрішньої несвободи людини. Підтвердженням може слугувати останній рядок вірша: «Всяк, хто мав який знáряд, мав працю собі, / – Тільки арфу співець почепив на вербі... » [15, с. 213]. Направду, арфа не потрібна людині з психологією раба, адже лише внутрішньо вільна людина, навіть в умовах фізичного поневолення, здатна творити.

У зв'язку із зазначеною поезією І. Набитович підкреслює важливу рису творчості Лесі Українки: «Вже у першому вірші, написаного в 1899 році диптиху «Жидівські мелодії» («Як Ізраїль діставсь ворогам у полон...»), Леся Українка у згорнутому вигляді представляє основні сюжетні лінії та ідейно-естетичні напрямні «Вавилонського полону» [12, с. 40].

Суголосною є думка й В. Агеєвої: «Поза всім іншим, поезія Лесі Українки надзвичайно важлива для інтерпретації її драматургії. У багатьох віршах сконденсовано образи, сюжетні, ситуативні повороти, які водночас або пізніше розгорталися і в розлогіших драматичних творах» [1, с. 47].

Відтак, тема національного поневолення, що втілена в концепті «вавилонського полону», та є центральною у диптиху «Єврейські мелодії», найповніше розкривається у драматичних поемах «Вавилонський полон» («У полоні») та «На руїнах».

Художній розвиток цієї теми, мистецьке представлення деталей та постатей концепту національної неволі саме у проекції на історію поневолення Ізраїлю, знайшло свою реалізацію й у другій частині диптиха «Єврейські мелодії». Центральна постать вірша – пророк Єремія, другий із так званих великих пророків, відомий ще як пророк гніву. Леся Українка для свого твору обирає один з найбільш трагічних періодів його життя – час, коли збулись зловісні пророцтва:

Роєм стріли ворожі на Божєє місто летіли, –
Певне, чарами ти гартував тоді серце своє,
Що на ньому ламалися навіть ворожі стріли!
По війні ти на звалищах міста лишився один,
І палкі твої сльози точили холодне каміння,
І луна розлягалась така серед смутних руїн,
Аж найдальші нащадки почули твоє голосіння
[15, с. 213-214].

І. Бетко стверджує, що «... сенс постаті і діяльності Єремії не зводиться лише до геніального оплакування національної трагедії. Цей пророк мав також свою позитивну програму виходу з неволі. Вона полягала в тому, щоб насамперед дати народові надію й закликати його до збереження своєї самобутньої релігії, культури, мови, ментальності в нівелюючих умовах полону, без чого неможливе майбутнє відродження» [5, с. 32].

Як відомо, мотив пророцтва є наскрізним у творчому доробку письменниці: він розроблявся авторкою як у низці ліричних поезій («Пророк», «Народ пророкові», «У пустині», «Саул», «Якби я знав, що їм нема ратунку», «Плач Єремії»), так і в драматичних поемах («Кассандра», «Вавилонський полон», «На руїнах»). Таке зацікавлення темою пророцтва, як містичного, візіонерського способу осягнення істини цілком відповідало «духові часу».

Зокрема, Я. Поліщук зазначає з цього приводу: «Присмерк епохи породжує гіперболізований, аномальний, по-своєму хворобливий інтерес до пророцтв і пророків. Відчуття наближення межі часоподілу викликає в людини палке бажання зазирнути за горизонт реального, перенестися у майбутнє і з погляду того майбутнього оцінити сенс сьогоденної дійсності. Це, звісно, ілюзія, проте ілюзія стійка, тим паче, – на тлі доби, що породжує неабиякий попит на ілюзії» [13, с. 310].

Уже в першому рядку авторка акцентує на одному з найбільш символічних вчинків Єремії, що одягнув по велінню Бога собі на шию ярмо: «Єреміє, зловісний пророче в залізнім ярмі!..». У Біблії про це сказано так: «Так сказав був до мене Господь: Зроби собі поворозки та ярма, і надінь їх на шию свою... і того, хто не дасть шиї своєї в ярмо вавилонського царя, покараю Я народ цей мечем, і голодом, і заразою, говорить Господь... А народ, що вкляде свою шию в ярмо вавилонського царя й буде служити йому, то залишу його на його землі, говорить Господь, і він буде її обробляти, і буде сидіти на ній. І до Седекії, царя Юдиного, говорив Я згідно з усіма цими словами, кажучи: Вкладіть ваші шиї в ярмо вавилонського царя, і служіть йому та його народові, і будете жити» (Єремії 27).

Як можемо висувати з листа Лесі Українки з Відня, до брата Михайла, образ уярмленого біблійного пророка був для письменниці символом неволі на особистісному рівні, вона й сама відчувала себе в поневоленій Російською імперією батьківщині, як у рабському ярмі: «Але якщо правда, що тут, у сій стороні, я почувую себе якось вільніше, то знов же ніколи і нігде я не почувала так доткнуто, як тяжко носити кайдани і як дуже ярмо намулило мені шию. Не знаю, чи коли вдома були в мене такі години тяжкої, гарячої, гіркої туги, як тут, у вільнішому краю. Мені не раз видається (ти знаєш, як розвита у мене «образна» думка, – отже, не здивуєш), мені видається, що на руках і на шиї у мене видно червоні сліди, що понатирали кайдани та ярмо неволі, і всі бачать тії сліди, і мені сором за себе перед вільним народом. Бачиш, у мене руки в кайданах, але серце й думка вільні, може, вільніші, ніж у сіх людей, тим-то мені так гірко, і тяжко, і сором» [16, с. 118].

В образі Єремії Леся Українка поєднує два первні: людський та релігійно-візіонерський. Самотність пророка, його «палкі сльози», звертання ліричного наратора, сповнене щирого співчуття («Єреміє! ти, вічна туга, тебе не збагну...» [15, с. 214]) – усе це свідчить про людську природу пророка. Разом з тим, його пророчий дар у поєднанні з міцним, немов «загартованим чарами» серцем вказує на зв'язок зі світом сакрального. Г. Левченко також вважає, що у цьому вірші авторка «підкреслює силу духовних обладунків серця пророка, зауважуючи: «Єреміє, зловісний пророче в залізнім ярмі! / Певне, серце господь тобі дав із твердого кришталю: / Ти провидів, що люд буде гнить у ворожій тюрмі, – / Як же серце твоє не розбилось від лютого жалю?» [15, с. 213].

Згідно тексту Біблії пророче покликання Єремії зумовило його становище вигнанця, якого не розуміють і ненавидять не лише співгромадяни, а й рідні. Єремія закликав євреїв підкоритися царю Вавилону, бо така була Божа воля: руйнування Єрусалиму, падіння держави, національна неволя – все це стало платою за гріхи народу, що відійшов від Бога. Трагізм становища Єремії визначався і тим, що він повинен був, проповідуючи і пророкуючи, закликати свій народ повернутися до Бога і підкоритися Його волі, усвідомлюючи, що його заклики прозвучать даремно: народ не зрозуміє його і, слухаючи, не почує, а держава іудейське впаде.

Він повинен був промовляти до народу, незважаючи на те, що в очах співгромадян був ворогом і зрадником. Лише велика мужність і віра давали йому впоратися з цим. Єремія навіть під загрозою смерті не залишав свого служіння, оскільки слова Бога горіли в його серці. Бог для Єремії, залишаючись недосяжним у своїй величі, був, незважаючи ні на що люблячим і милосердним до Свого народу.

Звідси і внутрішня спрямованість проповідей самого Єремії: усі ті страждання, які він повинен сповіщати народові, прийдуть до нього за гріхи. Але якою б страшною не була кара, стверджує Єремія, мета її не знищення непокірних, а зцілення їх, нехай навіть через біль і скорботи. Відтак, поневолення Іудеї Вавилоном, згідно слів Святого Письма слід сприймати як певний необхідний етап на шляху обраного народу до Бога.

Для авторки диптиху, згідно її переконань², подібне покірне сприйняття національної неволі, як вияву Божого промислу, було в принципі неможливе. Тому лейтмотивом цього поетичного твору постає концепт неволі, як національної так і внутрішньої, що виявляється в психології раба. У своїй поезії Леся Українка свідомо упускає провідний мотив Біблійної розповіді про Єремію і падіння Єрусалиму: мотив покарання за гріхи й необхідність підкоритися Божій волі. У її версії акцент зроблено також на внутрішній стан пророка, на його переживання, на те, як людське серце може витримати подібні випробування.

Інший твір з цієї збірки, яким Леся Українка продовжує свій діалог з Святим Письмом, – це

² Питання філософсько-світоглядних настанов Лесі Українки докладно розглянуто у статті Жванія Л. В. Критичне осмислення релігійних питань в публіцистиці Лесі Українки. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2021. Т. 32(71). № 4. Ч. 2. С. 232-237. DOI : <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2021.4-2/38>.

вірш «Жертва». Назва його у біблійному контексті сприймається як алюзія на найбільш трагічну подію сакральної історії: Христову жертву. Проте, у вірші йдеться про жертву жінки, що знайшла вираз у символічному вчинку «одержимої»: принесенні для Месії «олії пахучої... що не годилась ні в страву, ні в лямпу до світла» [15, с. 243]. Месія прийняв «...олію і тії гарячії сльози, / що застилили розширений погляд отій одержимій» [15, с. 243], тобто прийняв жертву покаяння. Уже в самій назві зроблено акцент на тому, що складає основну суть християнства: на жертвній любові як Сина Божого до людей, так і на покаяній любові грішників до Бога, лише через яку й можливо уникнути духовного занепаду. Уособленням подібної любові у вірші постає «Одержима» жінка, якій «дав колись поміч Мессія» [15, с. 243].

У Біблії кожен з чотирьох Євангелістів описує цю подію по-різному: У Матвія сказано: «Підійшла одна жінка до Нього, маючи алябастрову пляшечку дорогоцінного мира, і вилила на Його голову, як сидів при столі Він. Як побачили ж учні це, то обурились та й сказали: Нащо таке марнотратство? Бо дорого можна було б це продати, і віддати убогим. Зрозумівши Ісус, промовив до них: Чого прикрість ви робите жінці? Вона ж добрий учинок зробила Мені. Бо вбогих ви маєте завжди з собою, а Мене не постійно ви маєте. Бо, виливши миро оце на тіло Моє, вона те вчинила на похорон Мій» (від Матвія 26:6-7).

У Євангелії від Марка читаємо наступне: «Коли ж Ісус був у Віфанії, у домі Симона, на проказу слабого, і сидів при столі, підійшла одна жінка, алябастрову пляшечку маючи щирого народного дуже цінного мира. І розбила вона алябастрову пляшечку, і вилила миро на голову Йому! А дехто обурювались між собою й казали: Нащо таке марнотратство на миро? Бо можна було б це миро продати більше, як за три сотні динаріїв, і вбогим роздати. І нарікали на неї. Ісус же сказав: Залишіть її! Чого прикрість їй робите? Вона добрий учинок зробила Мені. Бо вбогих ви маєте завжди з собою, і коли схочете, можете їм робити добро, Мене ж не постійно ви маєте. Що могла, те зробила вона: задалегідь намастила Моє тіло на похорон...» (Від Марка 14:3-9).

У Іоанна ця подія відбувається у домі Лазаря, де виконавицею постає його сестра Марія: «А Марія взяла літру мира, з найдорожчого наряду пахучого, і намастила Ісусові ноги, і волоссям своїм Йому ноги обтерла... І пахощі мира наповнили дім! І говорить один з Його учнів, Юда Іскаріотський,

що мав Його видати: Чому мира оцього за триста динарів не продано, та й не роздано вбогим? А це він сказав не тому, що про вбогих журився, а тому, що був злодій: він мав скриньку на гроші, і крав те, що вкидали. І промовив Ісус: Позостав її ти, це вона на день похорону заховала Мені. Бо вбогих ви маєте завжди з собою, а Мене не постійно ви маєте!...» (від Івана 12:3-8).

Найбільш драматичною видається розповідь Євангеліста Луки: «І ось жінка одна, що була в місті, грішниця, як дізналась, що, Він у фарисевім домі засів при столі, алябастрову пляшечку мира принесла, і, припавши до ніг Його ззаду, плачучи, почала обливати сльозми Йому ноги, і волоссям своїм витирала, ноги Йому цілувала та миром мастила... Побачивши це, фарисей, що покликав Його, міркував собі, кажучи: Коли б був Він пророк, Він би знав, хто ото й яка жінка до Нього торкається, бо ж то грішниця! ... І, обернувшись до жінки, Він промовив до Симона: Чи ти бачиш цю жінку? Я прибув у твій дім, ти на ноги Мої не подав і води, а вона окропила сльозми Мої ноги й обтерла волоссям своїм. Поцілунку не дав ти Мені, а вона, відколи ввійшов Я, Мої ноги цілує невпинно. Голови ти Моєї оливою не намастив, а вона миром ноги мої намастила... Ось тому говорю Я тобі: Численні гріхи її прощені, бо багато вона полюбила. Кому ж мало прощається, такий мало любить. А до неї промовив: Прощаються тобі гріхи!» (Від Луки 7: 37-39, 44-48).

На відміну від версій Марка, Матвія та Івана, які підкреслюють, що миропомазання жінкою Христа стало символічною підготовкою Його до похорону, у творі Лесі Українки, як і в Євангеліста Луки, акцент зроблено на високому почутті любові й благоговіння «одержимої», виразом якого й стала її жертва. Про те, що Месія прийняв цю жертву авторка твору говорить непрямо: через запитання ліричного наратора, натякаючи на інший Євангельський епізод:

Чом не сказав він тій жінці: яке тобі діло до мене?

Він же до рідної матері так обізватись одваживсь, –

нащо приймав він олію і тії гарячії сльози,
що застилили розширений погляд отій одержимій,

нащо він мовив апостолам: дайте їй спокій, тій жінці?... [15, с. 243]

У Євангелії від Матвія про це сказано так: «Коли Він іще промовляв до народу, аж ось мати й брати Його осторонь стали, бажаючи з Ним говорити. І сказав хтось Йому: Ото мати Твоя й Твої

браття стоять онде осторонь, і говорити з Тобою бажають. А Він відповів тому, хто Йому говорив, і сказав: Хто мати Моя? І хто браття Мої? / І, показавши рукою Своєю на учнів Своїх, Він промовив: Ото Моя мати та браття Мої! Бо хто волю Мого Отця, що на небі, чинитиме, той Мені брат, і сестра, і мати!» (від Матвія 12: 46–50).

У цій розповіді йдеться про те, що близькість до Вчителя будується не на фізичному, а на духовному рівні – через послух і виконання волі Його Небесного Отця. Це і є виявом істинної любові. Алюзія на цю Євангельську розповідь у вірші Лесі Українки вказує, на наш погляд, на те, що Месія прийняв від «одержимої» жінки жертву любові й покаяння.

Символіка жертви актуалізується авторкою і у вірші «Завжди терновий вінець...». Біблійно-християнський контекст створюють образи-символи тернового вінця та шляху на Голгофу. Авторка наголошує на тому, що справжня жертва завжди є результатом свідомого рішення, виявом свободи волі особистості:

Але стане вінцем
лиш тоді плетениця тернова,
коли вільна душею людина
по волі квітчається терном,
тямлячи вищу красу... [15, с. 221]

Як слушно зазначає Г. Левченко, «образ-мотив жертви є не просто наскрізним, а й концептуальним у ліриці Лесі Українки, оскільки акумулює навколо себе інші групи образів та сюжетів. Концепт жертви як духовної трансформації постає найголовнішою рушійною силою всього творчого процесу Лесі Українки, а тому виступає провідною концептуальною метафорою усього життєруху в її художній творчості» [10, с. 355]. У поезіях «Ой не зникли золотії терни», «Не дорікати слово я дала», як символи добровільної жертви також постають Євангельські образи терну й тернового вінця.

На думку Т. Гундорової, у своєму сприйнятті християнства поетеса на перше місце виводить поняття жертви та ідеалізує співчуття, із яких формує власну релігію, альтернативну до ортодоксального християнства. Ця Лесина релігія нагадує антихристиянство Ф. Ніцше, але вони суттєво різняться. «Аріянина нитка, яка у Ніцше вела до «надлюдини», а в Лесі Українки веде до «добровільної покути за «безвинну провину». Ось тут розходяться артистична метафізика Ніцше й персоналістсько-екзистенціальна етика любові Лесі Українки» [7], – стверджує дослідниця.

С. Кочерга також веде мову про особливу роль прагнення самоофіри у світовідчутті поетки: «вона була свідомою того, що істинна віра потребує жертвності і готовності до своєї «Голгофи». Такий спосіб життя Леся Українка невідступно стверджувала у своїй творчості, духовно-етичний магнетизм якої зуміли оцінити дослідники різних поколінь. Письменниця незмінно відстоювала ідеї праведності, дисципліни віри як необхідної умови для життя духу» [8, с. 193].

Важко не погодитись з подібним висновком дослідниці, а надто, що підтвердженням слугують слова самої поетки:

Завжди терновий вінець
буде кращий, ніж царська корона,
завжди величніша путь
на Голгофу, ніж хід тріумфальний [15, с. 221].

На нашу думку, яким би не було ставлення Лесі Українки до релігії, її особистий вибір «величнього» шляху на Голгофу замість тріумфальної ходи, стверджує вагомість основних етичних засад християнства у її світоглядній позиції, головною серед яких постає вимога жертвності любові.

Висновки

Таким чином, діалог з Книгою Книг у збірці Лесі Українки «Відгуки» реалізується через актуалізацію низки біблійних сюжетів, мотивів та образів, провідними серед яких постають мотиви Вавилонського полону, пророцтва, жертви. Останній мотив реалізується у віршах, вміщених до збірки, через концепти жертвності любові та життєвого вибору «шляху на Голгофу», як прагнення самоофіри. Авторка наголошує на тому, що справжня жертва завжди є результатом свідомого рішення, виявом свободи волі особистості, символом її духовної трансформації.

У вірші «Жертва» Лесі Українки, як і в Євангеліста Луки, акцент зроблено на високому почутті любові й благоговіння «одержимої», виразом якого й стала її жертва. Любов і самоофіра Месії постають тими чинниками, що здатні спонукати до покаяння та відкрити серце для жертвності любові, лише завдяки яким і можна уникнути духовного занепаду.

Мотив пророцтва постає наскрізним у творчому доробку письменниці. Таке зацікавлення темою пророцтва, як містичного, візіонерського способу осягнення істини цілком відповідало «духові часу». Разом з тим, образ уявленого біблійного пророка був для письменниці символом неволі на особистісному рівні, вона й сама відчувала себе в поневоленій Російською імперією батьківщині, як у рабському ярмі.

Для Лесі Українки покірне сприйняття національної неволі, як вияву Божого промислу (про що наголошується у Біблії), було в принципі не можливе. У «Єврейських мелодіях» авторка свідомо упускає провідний мотив Біблійної розповіді про Єремію і падіння Єрусалиму: мотив покарання за гріхи й необхідність підкоритися Божій волі. Лейтмотивом диптиху постає концепт неволі, як національної так і внутрішньої,

що виявляється в рабській психології євреїв у Вавилонському полоні, які, в умовах тяжкої підневільної праці, стали не спроможними до творчого хисту. Адже митець – це завжди вільна духом людина.

Таким чином, звернення письменниці до тексту Святого Письма постає способом творчого переосмислення важливих світоглядних, етичних та естетичних проблем.

Список літератури:

1. Агеєва В.П. Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації: монографія. 2-ге вид., стереотип. Київ: Либідь, 2000. 264 с.
2. Антофійчук В. Християнський контекст творчості Лесі Українки. *Народознавчі Зошити*. 2009. № 1-2. С. 225–229.
3. Антофійчук В. І., Нямцу А. Є. Євангельські мотиви в українській літературі кінця XIX – XX ст. Чернівці: Рута, 1996. 335 с.
4. Банацька Н. А. Християнські мотиви та образи в драматургії Лесі Українки (морально-ціннісні аспекти): дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01. Київ, 2000. 195 с.
5. Бетко І. Біблійні сюжети і мотиви в українській поезії кінця XIX – початку XX століття. Zielona gora; Kijow, 1999. 160 с.
6. Бичко А. К. Леся Українка: Світоглядно-філософський погляд. Київ: Укр. центр духовн. культ, 2000. 186 с.
7. Гундорова Т. Проявлення Слова. Дискурсія раннього українського модернізму. Київ: Критика, 2009. 448 с.
8. Кочерга С. Культурософія Лесі Українки. Семіотичний аналіз текстів: монографія. Луцьк: Твердиня, 2010. 656 с.
9. Кудрявцев М. Інтелектуальна драма: драматична творчість Лесі Українки. Кам'янець-Подільський, 2000. 104 с.
10. Левченко Г. Д. Семіосфера лірики Лесі Українки: становлення, типологія, контекст: дис. .... доктора філологічних наук: 10.01.01, 10.01.06. Київ, 2013. 447 с.
11. Моклиця М. Естетика Лесі Українки (контекст європейського модернізму): монографія. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. 242 с.
12. Набитович І. Українські проєкції мотивів Єгипетської та Вавилонської неволі у драмах Лесі Українки. *Roczniki humanistyczne*. Tom LXVI, zeszyt 7. 2018. DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rh.2018.66.7-3>
13. Поліщук Я. Міфологічний горизонт українського модернізму: монографія. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. 392 с.
14. Сулима В. Біблія і українська література. К.: Освіта, 1998. 400 с.
15. Українка Леся. Повне академічне зібрання творів у 14 томах. Т. 5. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2021. 928 с.
16. Українка Леся. Повне академічне зібрання творів у 14 томах. Т. 11. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2021. 600 с.

Zhvania L. V. PECULIARITY OF DIALOGUE WITH THE BIBLE IN THE LYRICS OF LESYA UKRAINKA (BASED ON THE POETRY COLLECTION "REVIEWS")

The article attempts to interpret the deep meanings of a number of ideas in the poetry of Lesia Ukrainka, which emerged as a result of the author's dialogue with the text of Scripture. It is noted that in the poetic collection "Reviews" the writer rethinks the events of Old Testament history; focuses on the motives of the Babylonian captivity, prophecy, sacrifice; Gospel images-symbols of the crown of thorns and the way to Calvary.

It is emphasized that each of the poems on biblical themes included in the "Reviews" is evidence of the tragedy of the poet's worldview paradigm, and also gives a special philosophical depth to the whole collection.

It is noted that the motive of prophecy is pervasive in the creative work of the writer. In the image of Jeremiah, Lesia Ukrainka combines the two essences: human and religious-visionary. At the same time, the image of the enslaved biblical prophet was for the writer a symbol of captivity on a personal level, she herself felt in the homeland enslaved by the Russian Empire, as in the yoke of slavery. It is noted that the main leitmotif of the diptych "Jewish Melodies" is the theme of captivity in all its manifestations: both national

enslavement and slavery of the spirit, the internal lack of freedom of man. For Lesia Ukrainka, the humble perception of national bondage as a manifestation of God's providence (as noted in the Bible) was not possible in principle. In Jewish Melodies, the author deliberately omits the leading motif of the biblical account of Jeremiah and the fall of Jerusalem: the motive of punishment for sins and the need to obey God's will.

It is noted that in Lesia Ukrainka's poem "Sacrifice", as in the Gospel of Luke, it emphasizes the high sense of love, the expression of which was the sacrifice of the "obsessed" woman. The symbolism of the victim is also actualized by the author in the poem "Always a crown of thorns". The author emphasizes that true self-sacrifice is always the result of a conscious decision, a manifestation of individual freedom.

Key words: *Lesya Ukrainka, Bible, the poetic collection "Reviews", prophet, sacrifice.*